

CARLES CARDÓ: PERFIL LITERARI

Lluís M. Moncunill i Cirac

I. La llengua

Les paraules de Josep Carner referint-se al perfil literari de Carles Cardó s'escauen a les portes d'aquesta ponència. Carner diu: "Voldria que no esvaissin pas el seu record la premsa o el renou de les noves generacions, sinó que, tot llegint els escrits de Cardó, aprenguessin aquestes l'alta dignitat possible, irrenunciable, del nostre verb nadiu".¹

Què representa per a Cardó el "verb nadiu" evocat per Carner? Significa que la llengua era un constituent essencial en l'univers literari de Cardó. Un element que ell interioritza quan diu a un amic d'escola: "No t'estranyi que t'escrigui en català, perquè el català és la nostra llengua".

L'experiència demostra que alguns literats tracten la llengua com un mer instrument intranscendent, i que per això deixen a la mà dels correctors d'estil el poliment dels seus escrits. Amb això no pretenc posar en dubte la possible capacitat literària dels autors. Però sí que ve al pensament allò que Cardó deia dels escriptors parlant de les traduccions de Mn. Frederic Clascar: "És un d'aquells pocs homes en qui un idioma es concentra fins a esdevenir una persona concreta. La seva ànima i l'ànima de la nostra llengua eren consubstancials, fins a tant que, si defectes tenia literàriament, eren fills d'aquesta congestió de l'essència triada de la llengua en un sol home".²

El domini de la llengua, doncs, és inherent a la qualitat de tota obra literària, i això senzillament per un principi de coherència entre el desplegament de la personalitat i el procés d'aprenentatge de la llengua materna, una etapa que Cardó volia protegir de tota interferència lingüística des de la fase del primer aprenentatge.

¹ *Miscel·lània Carles Cardó*, 1963, p. 35.

² *La Paraula Cristiana*, febrer, 1926.

I quin dolor sentí —explica— quan li tocà de passar per l'experiència, ja no de la degradació del català, sinó la de la seva substitució pel castellà! Les seves expressions arribaven al paroxisme del sentiment de tragèdia:

Hi ha experiències tràgiques que només s'entenen quan s'han viscut. Qui ha passat l'adolescència i la joventut masegant-se per dintre per acomodar altament la facultat expressiva a dos motllos diferents, de què no ha sortit sinó la deformació de tots dos, i, ço que és més dolorós, la de l'esperit mateix, pot entendre el crit angosiós de l'ànima que reclama la unitat del Verb.³

En aquest mateix to s'expressa davant el Comte de Barcelona fent-li avinent que de petit va haver-se de debatre amb dues llengües, la del carrer i la de la família i l'escola: "és un veritable infanticidi espiritual col·lectiu".

I dirà encara defensant la unitat del primer aprenentatge de la llengua: "En aquell moment primer, el pensament té l'embranchida inicial de l'escalfor del món interior on l'esperit forja els seus alts productes".⁴

Veurem com al llarg de la seva vida Cardó no va renunciar mai a aquest enfebrament original d'on poava sempre tota paraula. En un article publicat a *El Matí* el 2 de febrer de 1930, intitulat "L'escola i la llar", desplega l'argumentació filosòfica, psicològica, pedagògica i teològica a favor de la seva teoria. Deduïm del text de Cardó: primer, que de l'aprenentatge unívoc de la llengua pròpia, depèn la ulterior capacitat d'accedir al domini d'altres llengües; segon, que d'ell depèn la fluïdesa del pensament i l'expressió; tercer, que en dependrà la sinceritat de la pròpia fe.

Cardó busca les arrels de la seva teoria lingüística molt lluny, i les troba en la mateixa transcendència, perquè, com a teòleg, res no li val tant com aquesta argumentació. Ho veiem en el pòrtic de *La Paraula Cristiana* "Pentecostès":

[És] divina la ment també que intueix homes i pobles i parla amb accent nadiu la llengua de cadascun. La possessió del Verb essencial, de la Paraula eterna de Déu de la qual són debils reflexos els idiomes dels homes, li dóna el domini eminent de totes les paraules humanes. L'exclusió d'una d'elles, la més humil, seria un atemptat a la seva transcendència divina.⁵

Segons això, doncs, totes les llengües estan dotades de potencialitats divines d'on els neix el dret natural a l'existència i a l'exercici. Cardó, en aquest àmbit, expressarà el reconeixement a la pròpia família, que fou per a ell la primera escola. Ho diu el filòleg vallenc Josep M. Casas Homs tot repetint allò que Cardó li havia confiat: "que en la recerca de la puresa del català, la parla en estat incontaminat dels seus pares, i concretament de la seva mare, li havia servit d'autèntic mestratge".⁶

³ *El Matí*, 26 de juny, 1930.

⁴ *El Matí*, 1 de juliol, 1930.

⁵ *La Paraula Cristiana*, juny, 1925.

⁶ Notes sobre el dialecte de Valls (Valls-Documental, 1931).

El fillòleg Lluís M. Moncunill, acompanyat de Mn. Josep Bofarull, arxipreste de Valls, durant el seminari dedicat a Carles Cardó.

Per aquest mateix camí, Cardó es declara defensor dels valors dialectals del català com una aportació insubstituïble per a dotar el català de la dignitat de llengua literària, i dirà:

Tots els dialectes locals tenen gemmes d'idioma dignes d'ésser incorporades a la llengua literària i generalitzada per tots els territoris catalans per la premsa diària i les revistes. Sols quan amb l'aportació de totes aquestes gemmes ocultes, junt amb les in comptables que ens aportin l'estudi dels clàssics grecs, llatins i catalans, haurem elaborat un idioma ric en moviment i en matisos, podrem parlar a cor ample d'una llengua literària.⁷

L'estima que sent per al seu propi dialecte queda palesada en unes paraules, que no ens estranyaria que fossin autobiogràfiques: "Jo n'he conegut un [de nen] que als tres anys, i abans i tot, posseïa tot el dialecte del seu poble, i era celebrat com un cas extraordinari de talent infantil".⁸

Per aquest camí, s'implica indirectament en la polèmica entre Pompeu Fabra i Francesc Matheu sobre la normativització del català adoptant però, per part seva, una solució equidistant des del vessant pràctic, ja que Cardó creurà en l'oportunitat de la reforma fabriana, però invocant, com Matheu, els principis de respecte pels dialectes, conjuntament amb la defensa de l'estudi dels clàssics.⁹

⁷ *Acció Comarcal*, 9 de setembre, 1925.

⁸ *El Matí*, 2 de febrer, 1930.

⁹ Sobre aquest tema vegeu: Maria Martí Baiget. *Francesc Matheu i la Revista Catalana. L'oposició a la normativització del català (1918-1926)*, Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (2007).

Posseï un gran domini d'altres llengües, com el llatí, el grec, l'hebreu, l'italià, el francès, l'alemany i l'anglès. No hi hagué, doncs, contradicció entre l'universalisme lingüístic i la seva professió nacionalista: "Qui estira l'idioma ho estira tot. El dia que aconseguíssim que els catalans escriguessin correctament el català, aquell dia ja no hi hauria catalanistes; només hi hauria catalans, perquè *català* voldria dir tot allò que avui diu la paraula *catalanista*".¹⁰

2. L'estil

Per a parlar del seu estil literari vénen a tomb unes paraules amb què ell mateix el definí a Valls l'any 1920. Diu: "Ans de donar començ a la lectura de la conferència que he escrit íntegrament, perquè parlant jo no tinc estil, permeteu-me el plaer d'evocar enmig de vosaltres, amics i compatricis, alguns records d'aquella ja llunyana infantesa meva".¹¹

Remarca, doncs, "parlant no tinc estil" i es confessa poc dotat per a l'oratòria espontània. Això mateix, ho farà notar Maurici Serrahima, el qual detecta vestigis d'oratòria frustrada en els escrits de Cardó. Ho explica per la incapacitat de Cardó de proferir la paraula directa i també per la influència de la moda noucentista, que menyspreava per principi l'oratòria.

Serrahima, en definitiva, no farà altra cosa que descriure un Cardó contradictori, o potser polifacètic, car, mentre aquí ens presenta un Cardó subjecte a tendències noucentistes, més tard gosarà qualificar-lo de "capellà pagès", en qui detecta "una manca de sensibilitat, sobretot per a certs aspectes més estrictament ciutadans o de relació, i d'aplom sorneguer en les pròpies afirmacions, no sempre prou fonamentades".¹² Aquest perfil allunyaria Cardó dels cànons noucentistes. El que sí que haurem d'admetre és que la prosa de Cardó, que Serrahima considera deslligada i inconseqüent i amb aires d'oratòria frustrada, respon volgutament a un propòsit preestablert per Cardó, el qual cerca en els seus escrits de trobar-se prop del lector, segons les seves paraules:

"Tot escriptor de professió, i àdhuc tot orador, sap perfectament el que es guanya en emotivitat dirigint la paraula a una persona, o dient-la en primera".¹³ I això mateix veurem que és precisament el que més admira de l'estil de sant Agustí en la introducció a les *Confessions*: "És un escriptor-orador; temperament corrent entre els meridionals —i ell era africà— en els quals el pensament sol brollar com una espurna de foc intern [...]. Ací tenim una magnífica tempestat d'emoció que parla encensament i dialogadament com un foll que sempre hi toca".¹⁴

¹⁰ *Els problemes espirituals de Catalunya*, 1920.

¹¹ *Ibidem*.

¹² Maurici SERRAHIMA. *Del passat quan era present*, Barcelona, 2004, vol. II, p. 450.

¹³ *Letres a Lucili*, vol. I, p. 11.

¹⁴ SANT AGUSTÍ, *Confessions*, Barcelona: Editorial Barcino, vol. I, 1928, pp. 7-10.

Si escriptor-orador volia dir anar a la recerca del diàleg amb el lector, això era el que precisament Cardó es proposava i defensava. És més, es dolia que la negació d'això fos un defecte dels nostres escriptors, i si alguna cosa admirava de Manzoni era precisament que establia connexions d'amistat amb el lector:

Manzoni semblava conèixer el lector i acariciar-lo amb una aura de simpatia i de cordialitat que pren tot seguit en el seu cor i li fa estimar el llibre, i els assumptes que hi bateguen, i els personatges que s'hi mouen, i sobretot l'autor que hi parla. Aquest italià té aquella gran qualitat que és, potser, la que més manca en la literatura catalana, així antiga com moderna: el sentit de l'amistat; no precisament de l'amistat en tant que assumpte literari o d'estudi, sinó en tant que sentiment envers els altres homes i àdhuc el lector.¹⁵

Semblantment, i per tal que el missatge arribés al lector superant els obstacles de la censura o la malfiança, Cardó recorria al llenguatge implícit, abstracte, moderat, figuratiu, tal com ho feia en els articles publicats durant el directori de Primo de Rivera:

“Cal abandonar el to baladrer i imposar-se el conreu de l'eufemisme, de la insinuació temorenca, de l'emoció velada, de la moderació que evita omplir les gerres fins a vessar”.¹⁶ La ironia era també un altre recurs estilístic utilitzat per a protegir-se de reaccions primàries i de situacions conflictives. La descriu com un refugi habitual dels homes de la seva generació.

En un consell adreçat particularment als escriptors novells els insta al cultiu esforçat i al treball incasable, consell que prové del qui sap, per experiència pròpia, que l'estil és el resultat d'un llarg i dolorós procés:

L'escriptor novell sabia també que l'obligació moral de formar-se una cultura i un estil li imposa anys i potser lustres d'endurança del vi embriagant de la glòria, que només una prolongada ascisi de treball, d'humilitat i d'abstinència dona a l'ànima prou fortitud per a digerir, sense intoxicar-se'n, aquesta beguda difícil que puja al cap de qui no té cultura.¹⁷

3. L'ascesi literària, el traductor

Progressant per la línia de l'estil literari, té sentit parlar del cisallament de la llengua dut a terme per Cardó en la tasca de la traducció. Era sabedor que havia sonat per a la nostra llengua l'hora de les traduccions, i així ho remarca quan diu de Mn. Frederic Clascar que veié ben clar que l'hora actual era per al català l'hora de les traduccions.

¹⁵ *La Paraula Cristiana*, desembre, 1927.

¹⁶ *La Paraula Cristiana*, maig, 1925.

¹⁷ *La Paraula Cristiana*, agost, 1925.

Mentre les traduccions dels clàssics i de la Bíblia anaven cobrint les etapes d'una llengua que es refeia de segles de paràlisi, Cardó creia també que l'entrenament de la traducció responia a les exigències ascètiques de la formació rigorosa de tot escriptor que volgués posseir el domini de la llengua. La llibertat de l'autor original contrasta amb la del traductor que sent limitada la seva, el qual, segons les paraules de Cardó:

Si és honrat, no té aquesta llibertat de moviments i es veu abocat a practicar la gimnàsia mental d'haver d'escollir. Aquesta gimnàsia intel·lectual practicada durant uns quants anys, dóna a l'escriptor una agilitat, un coneixement de la llengua, un aprofundiment dels sistemes d'expressió, una esma per trobar solucions, que no adquiriria mai si només escrivia original.¹⁸

Xavier Sierra glossa aquesta teoria creada per Cardó i en comenta i n'estableix els paràmetres:

Les traduccions si són ben fetes, si són afrontades amb un mínim d'honradesa i una intenció d'exactitud per part del traductor, estiren, masseguen i forcen la llengua, l'obliguen a donar un màxim rendiment expressiu, a ocupar una zona més àmplia de significats abans inassolibles, a créixer en termes i nocions i enriquir-se amb tot de girs i expressions noves.¹⁹

A aquesta ferma vocació, nascuda de l'amor irrenunciable a la llengua i del compromís amb la seva Terra, hi afegeix la dedicació constant a l'exercici de traduir. Només cal consultar la bibliografia reunida per Pere Cisa a la *Miscel·lània Carles Cardó*,²⁰ per veure el gruix de les seves traduccions, tasca que encetà just en arribar a Barcelona el 1918, i que mai no havia d'abandonar fins al final de la seva vida.

Gràcies a l'exercici de la traducció, Cardó va esdevenir no solament model d'escriptors, sinó també artífex de la llengua. El professor Antoni M. Badia Margarit ho ratifica en considerar que la versió dels *Salms*, editada el 1948, té un alt valor lingüístic i la veu com una veu fecunda de neologismes de bona llei, per obra i gràcia del domini perfecte que Cardó posseïa del llatí. Les paraules de l'il·lustre lingüista acaben amb aquest elogi:

Per la fermesa amb què manté els significats establerts de les paraules; pel respecte al diccionari; per la seva incorporació a la llengua literària d'elements dispersos en el temps i en l'espai; per la seva valentia a recórrer a la formació de mots, respectant la gramàtica i subjectant-ho tot al valor estètic de la traducció en vers, Carles Cardó ha sabut merèixer abastament els més alts títols d'estilista.²¹

¹⁸ "Del plaer i del turment de traduir", *La Veu de Catalunya*, 3 de juliol, 1936.

¹⁹ "Història social de la filosofia catalana: les traduccions (1900-1960)", *Quaderns de Filosofia i Ciència*. Castelló de la Plana: Universitat Jaume I, núm. 34, 2004, p.91.

²⁰ Pere CISA, "Bibliografia de l'obra de Carles Cardó", *Miscel·lània Carles Cardó*. Barcelona: Ariel, 1962, pp. 481-483.

²¹ Antoni BADIA I MARGARIT, "Mots nous en la traducció catalana dels Salms", *Miscel·lània Carles Cardó*. Barcelona: Ariel, 1963, pp. 121-143.

I, si Badia Margarit valora altament de Cardó les traduccions dels textos bíblics, Miquel Dolç ho farà també referint-se a les traduccions dels textos clàssics, concretament de L.A. Sèneca expressant-se en aquests termes:

Les seves versions romandran sempre, per a tots nosaltres, com un inefable punt de referència: lliurat al “plaer difícil de la creació de formes i àdhuc de paraules”, es va saber mantenir fidel i acostat, dins l’arduïtat de la comesa, a l’entranya bategant de l’idioma i va sortir-ne sempre enriquit amb un escreix prodigiós de recursos lingüístics.²²

4. La mística literària, el poeta

Fins ara hem considerat el traductor asceta, és l’hora de veure en Cardó també el poeta místic, que vola lliure sense xarxes ni traves, amb la llibertat de l’ànima en suspens, sense pressions, obligacions i elucubracions teològiques, filosòfiques o lingüístiques. És així com ell descriu la poesia per carta adreçada el 25 de març de 1942 a Carles Riba: “La poesia no és afer de lògica, ni de doctrina, sinó la recerca de la paraula il·luminada de novells sentits que, al seu torn, il·lumina inesperadament un giravolt dels camins de l’esperit. Per això, no se li poden aplicar les regles de l’hermenèutica teològica”.²³

Cardó considera que aquesta fou la gran aventura del llibre *El càntic nou*: haver començat amb la voluntat de fer poesia teològica i, en canvi, haver acabat fent-hi poesia religiosa, que és el resultat de la visió i no pas del raonament. Ens ho explica com una aventura en què “animus”, espai reservat al pensament, deixa pas a “ànima”, espai reservat a la visió. Cardó explica:

Vaig començar —per a dir finalment quatre mots de l’aventura— fent versos carregadament teològics. Tot això ha estat esquinçat o refet. “Ànima” no hi tenia res a veure. Vaig anar descarregant teologia i cercant la forma alada, ingràvida, la paraula brollada de l’esborronament interior, però prenent sempre assumptes religiosos i valent-me sobretot de la Bíblia. I vaig veure que així no sols una poesia religiosa —no simplement piadosa— era possible, ans que podien fer-s’hi passar veritats teològiques.²⁴

La poesia cardoniana va més enllà, certament, de la poesia piadosa i, sense ser argumentalment teològica, com bé diu ell mateix, es nodreix, malgrat tot, de veritats teològiques a partir de les quals “ànima” entra en visió superant les estretors del pensament.

²² Miquel DOLÇ, “Carles Cardó, humanista”, *Miscel·lània Carles Cardó*. Barcelona: Ariel, 1962, p. 243.

²³ Albert MANENT, “La correspondència entre Carles Riba i Carles Cardó”, *In Memoriam Carles Riba (1959-1969)*, Barcelona: Ariel, 1973, p. 245.

²⁴ *El càntic nou*. Barcelona: Ariel, 1951, pp. 24-25.

Llegir el Cardó poeta, vol dir compartir el seu diàleg interior; participar del col·loqui nascut de la percepció íntima de la presència divina, suscitada per l'enfebrament de la pregària. És a la revista *Claror* on identifica clarament poesia i pregària:

La poesia i la pregària són estadants d'un mateix palau, ciutadans d'un mateix regne, el regne ultraintel·lectual de la intuïció, on, per mitjà d'un contacte misteriós de l'essència de la nostra ànima, més endins de les potències, amb l'essència de les coses, més endins dels fenòmens, s'estableix un corrent fugacíssim, rimat de divines extremituds, que ens determina passatgerament un estat sobrehumà.²⁵

Diguem només que, a la llum d'aquestes paraules, la incidència de la contemplació sobre les potències de l'ànima origina un toc puntual de l'ànima amb l'essència de les coses més enllà de la seva contingència, que mena el poeta a un estat commocional sobrehumà i que li permet convertir el món en "un llibre de meravelles".

Cardó, com a poeta místic, se situa de ple dins la tradició de la poesia mística: la que ve de sant Joan de la Creu, i la que, segons Ricard Torrents, constitueix la poesia mística catalana que ve de l'embranchida creativa de Llull i Verdaguer, embranchida:

Que els posa en el corrent central de la poesia mística d'occident, Llull amb el *Llibre d'Amic e Amat*, Verdaguer amb la seva reescriptura a *Perles del llibre d'Amic i Amat* [...]. No només eren poetes de la mateixa literatura, sinó que eren poetes místics, de primera fila, de la tradició occidental, la que xucla de l'orient bíblic, d'Israel a l'Islam, salta a la Mediterrània, travessa la poesia amorosa dels trobadors i es prolonga fins als diàlegs verdaguerians de Na Rosalia, que baixa a l'hort a collir roses.²⁶

L'oblit d'aquesta tradició literària explica que alguns crítics es mostrin reticents a fer un reconeixement generós del poemari de Cardó a *El càntic nou*, i que s'oblidin de col·locar-lo dins la nostra literatura mística, l'existència de la qual, al si de la literatura catalana, alguns volen ignorar. El catedràtic Ricard Torrents afirma que les idees sobre la poesia mística catalana pateixen de l'automenyspreu insuflat per la propaganda de la competència, i afirma:

Encara avui és, en bona part, doctrina establerta i indiscutible: els catalans no tenim poesia mística; Ramon Llull, més que místic, és el foll, l'excèntric; Verdaguer no és místic, s'imaginava de ser-ho, poeta místic, però no passava de ser un devot fervorós.

I parlant de Cardó podríem al·ludir aquí, en sintonia amb les de Torrents, les paraules de M. Dolors Raich a *Miscel·lània Carles Cardó* que "als ulls profans en les coses del Senyor, la poesia [de Cardó] apareixerà sempre com una poesia frustrada i balbucejant".

Cardó ja de bon principi confessa la seva filiació lul·liana, com ho testifiquen els temes del seu sermonari, i tal com ho confirma el P. Jordi M. Pinell en el seu article:

²⁵ *Claror*, XII, 1935, p. 227.

²⁶ Narcís Oller i Verdaguer. Conferència donada a Valls el 22 de novembre de 2008.

A la conquesta d'un lirisme. Diu: "L'expressió del seu misticisme es decanta més cap al nostre Lull que no pas a un sant Joan de la Creu, més directament líric, admirable i admirat pel doctor Cardó, però fill d'un altre clima. Tan pròpies de l'un com de l'altre haurien estat les alternatives —congènites en tot místic— de sortir a la natura en cerca de l'Amat, i de fugir-ne esveradament després, per tal de recobrar la perduda presència de l'Amat. [...] En els poemes del doctor Cardó aquelles ingènues alternatives s'hi reproduïen d'una manera espontània, necessària. Només que si en el *Llibre d'Amic e Amat* semblaven dictades per una ingenuïtat barbotejant, en *El càntic nou* [...] apareixen amb una severitat majestuosa d'un "no hi ha res més".²⁷

Tot místic es debat entre la recerca de l'Amat, que o bé el troba en la natura, o bé en la recerca directa de l'Amat que ultrapassa la natura. Aquesta alternativa es resol en Cardó, en definitiva, veient com, en tota recerca, l'Amat serà l'únic terme, i que fora d'ell, "no hi ha res més"; ell és l'absolut que ho assumeix tot i en tot es fa present.

No sempre resulta fàcil caminar per les rutes de la poesia cardoniana, sobretot si no som capaços de situar-nos en el seu punt de mira, natural i transcendent alhora, o bé de travessar la densitat del seu llenguatge tan elaborat.

5. La prosa, el compromís cristià

Costa també, per altra part, d'esbrinar en quin moment es bifurquen la prosa i la poesia cardonians tenint en compte que ambdues flueixen de la mateixa font, de la contemplació, i en tant que ens trobem davant un procés preliminar a la mateixa producció, en una fase preliterària, tal com ho descriu Sugranyes de Franch, en parlar d'aquesta font pregon: "l'obra escrita no és sinó el reflex de la seva elaboració pre-literària, en la profunditat d'una ànima contemplativa".²⁸

La gènesi de la seva prosa dista molt d'aquella que Cardó atribueix a la del seu mestre, el cardenal Isidre Gomà. D'ell, diu que "els mètodes de treball intel·lectual coincidien amb els germànics: mancat d'intuïció i doncs d'aquella gràcia ingràvida tan pròpia de la gent llatina, suplia aquesta falla amb el sistema de calaixets que anava omplint de fitxes on eren anotats els pensaments i les dades interessants de les seves lectures".²⁹

Si tenim en compte aquestes paraules sobre Gomà, potser podria semblar que els textos de Cardó havien de néixer sense matriu prèvia, filles d'una espontaneïtat ingènita. Ho pensàvem si això no fos, per altra part, desmentit pel mateix autor, com ho fa realment en els pròlegs d'*El diàleg interior* i de *La nit transparent*. En aquest darrer pròleg explica l'origen dels escrits, destinats a la revista *La Paraula Cristiana*. Cardó hi defineix el sentit original de la seva prosa en dir que "visions hagudes en aquestes nits de l'ànima són els articles que segueixen, petits assaigs de condensació

²⁷ *Miscel·lània Carles Cardó*, pp. 278-279.

²⁸ *Quaderns de Vilaniu*. Valls: IEV, 1995, núm. 28, p. 87.

²⁹ *El gran refús*. Barcelona: Claret, 1994, p. 56.

en poques pàgines d'assumpes que demanarien una explicació més folgada. Bé que la matèria sobre què versen és molt vària, sempre llur redacció ha estat envoltada de silenci interior, d'abstracció aïlladora, de tenebra immediata perforada per la llum remota. Són veritables hores de nit transparent. Escrits durant deu anys a la capçalera de la revista *La Paraula Cristiana*, contenen la meua visió personal de la major part dels problemes que han neguitejat el món, molt particularment el nostre petit món, durant aquesta dècada agitadaíssima".³⁰

No hi ha dubte que Cardó acudia a l'estudi i a la informació bibliogràfica com ho demostren les al·lusions sovintejades a autors que cita com de passada, com si donés per suposat que el lector n'estés prèviament informat. N'hi ha prou amb considerar l'índex onomàstic al final de les edicions de la seva obra per copsar la dimensió aproximada de les seves consultes bibliogràfiques.

No podem desvincular les visions lluminoses que Cardó transcriu en els seus textos de l'esdeveniment real i quotidià que copsa amb responsabilitat pedagògica i il·lumina amb *paraula cristiana*. En aquest punt, potser hauríem de matisar el text de Maurici Serrahima quan transcriu les paraules textuais de Josep M. Capdevila: "[a Cardó] el que li passava era que, fos el que fos el tema, quan es posava a escriure, se sentia inclinat a sotmetre qualsevol realitat, qualsevol afirmació, fins les més essencials, a l'eficàcia expressiva de l'article que escrivia".³¹

Potser, més que l'eficàcia expressiva d'un article, el que més li interessava a Cardó, fiblat d'una irrenunciable consciència pedagògica, era el deure de la transmissió del missatge cristià en qualsevulla situació o circumstància.

Joan Fuster defineix l'originalitat del pensament de Cardó situant-la més en la manera com projecta la doctrina sobre fets i esdeveniments que no pas en el pensament en si mateix. Així com valora també positivament la incidència que tingué aquest magisteri en el seu temps, especialment en l'àmbit catòlic sobre el qual exercí una forta influència moderadora. Diu Joan Fuster:

La ideologia de Cardó és la tradicional de l'Església, naturalment: l'originalitat del seu pensament i de la seva acció consisteix, en tot cas, en la manera com la projecta sobre fets i problemes de la Catalunya del seu temps. Sense passar mai a posicions liberals, Cardó predica un moderantisme enraonat, que postula la convivència ciutadana com a valor bàsic. Els seus articles, en els quals el to doctrinal se sobreposa a l'anècdota concreta, aconseguiren una gran repercussió en els medis catòlics catalans i, indubtablement, hi influïren molt en el sentit d'evitar, en un ampli sector d'aquests, la radicalització a què semblaven condemnats en aquells dies.³²

Serrahima presenta Cardó com a molt bon escriptor pel fet mateix de posseir un gran domini de la llengua. Malgrat que, segons ell, Cardó pot patir d'una certa

³⁰ *La nit transparent*, 1957, p. 9.

³¹ Maurici SERRAHIMA, Josep M. CAPDEVILA, *Assaig biogràfic*. Barcelona: Barcino, 1974, pp. 40-41.

³² Joan FUSTER, *Literatura Catalana Contemporània*. Barcelona: Curial, 1978, pp. 287-288.

ficció retòrica i d'una afectació noucentista, producte del temps, veu també en Cardó una aportació a la literatura religiosa que proporciona al magisteri de Torras i Bages unes clarors noves, ressonàncies de saltiri, de doctrina dels pares de l'Església i de la influència dels clàssics.

La dialèctica i la contundència amb què Cardó proposa els seus ensenyaments i presenta les seves propostes apologètiques, doctrinals i pedagògiques no priven la seva prosa de moments àlgids de misticisme i lirisme. El lector en serà testimoni fefaent en llegir alguns dels pòrtics més rellevants a *La Paraula Cristiana*.

Voldria, per acabar, haver aconseguit allò que el canonge vallenc escriví del cardenal Vives i Tutó: que aquestes paraules siguin “un estímul, perquè a l'oblit voluntari i malamorós que té el món dels homes de Déu, records importuns per a ell, cal oposar sovint recordatoris d'esperit”.³³

³³ *El Matí*, 17 de juny, 1930.